

Nyt fra Sprognævnet

1997/3 · september

Ordrede forhold. Om retskrivningsloven og sprognævnsløven

Af Henrik Galberg Jacobsen

Som nævnt i sidste nummer af *Nyt fra Sprognævnet* vedtog Folketinget den 30. april 1997 to love om det danske sprog, nemlig en *lov om Dansk Sprognævn (sprognævnsløven)* og en *lov om dansk retskrivning (retskrivningsloven)*. Lovene blev stadfæstet af dronningen 14. maj og trådte i kraft 1. august. De er aftrykt i deres helhed her i bladet på s. 5-8.

Fra minister til Folketing

Den danske retskrivning og det danske sprognævn er altså nu »kommet på lov«. Det er en vigtig og enestående begiven-

hed i den danske sproghistorie. Hidtil har forskrifterne for retskrivningen og for Sprognævnet nemlig først og fremmest været bekendtgørelser udstedt af en minister. Og selvom ministeren – som fx undervisningsminister Hartvig Frisch ved retskrivningsreformen i 1948 – havde sikkerhed for at der var parlamentarisk dækning for hans bekendtgørelse, så var der ligegodt tale om administrative forskrifter, som en senere minister ville kunne ændre eller fjerne uden at forelægge det for Folketinget.

Det kan ikke længere lade sig gøre. I dag hviler såvel den danske retskrivning som Dansk Sprognævn på et lovgrundlag der er vedtaget af Folketinget, og som det kun tilkommer samme lovgivende forsamling at ændre eller ophæve.

Reformer?

Hvad er der så sket af ændringer efter at de to love er vedtaget og trådt i kraft? Er det fx en retskrivningsreform Folketin-

get har vedtaget? Og har tinget ved samme lejlighed udstyret Sprognævnet med carte blanche til at skalte og valte med stavningen af ordene i det danske sprog? – Næh, slet ikke:

Retskrivningen som sådan er ikke ændret en tøddel. De stavemåder og bøjningsformer og kommaer og ordde-linger mv. der var korrekte før 1. august 1997, er stadig korrekte. Og de stavemåder mv. der var forkerte før denne dato, er lige så forkerte i dag. Indholdet af den officielle danske retskrivning er altså det samme. Men der er i dag flere der er forpligtet til at følge den officielle retskrivning, end der var før den 1. august (se nærmere nedenfor).

Heller ikke hvad Sprognævnet angår, er der sket drastiske ændringer. Nævnets beføjelser er blevet præciseret og klargjort i den nye lov (og i den dertil hørende bekendtgørelse, se nærmere s. 9-10. Men i øvrigt afviger de ikke synderligt fra de hidtidige beføjelser og fra den praksis der har været fulgt siden nævnet blev oprettet i 1955. Og de opgaver som Sprognævnet havde efter den gamle bekendtgørelse, har nævnet stadig.

Skal man kort sammenfatte virkningen af de to love om sproget, kan man sige at de har bragt ordnede forhold på området.

Med sprognævnsløven foreligger der nu formulerede direktiver for hvilke retskrivningsændringer Dansk Sprognævn kan tillade sig at foretage på egen hånd, og hvilke ændringer der kræver godkendelse i Kulturministeriet og Undervisningsministeriet.

Og med retskrivningsloven er der ble-

vet ryddet op i den uoverskuelige samling af gamle og delvis forældede retskrivningsbekendtgørelser og -cirkulærer der hidtil har udgjort grundlaget for den officielle danske retskrivning: I lovens sidste paragraf ophæves der udtrykkeligt 4 bekendtgørelser. Men derved bortfalder der samtidig yderligere et antal ændringsbekendtgørelser og -cirkulærer, således at retskrivningsloven alt i alt erstatter en halv snes retskrivningsforskrifter udstedt i årene 1892-1984.

En af de ændringsbekendtgørelser der er bortfaldet med retskrivningsloven, er Kirke- og Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 184 af 15.12.1900. Med den blev det gjort valgfrit om man ville bruge verbernes pluralisformer eller ej, dvs. om man ville skrive fx *Vi løbe* og *Vi ere* eller *Vi løber* og *Vi er*. Det er altså først nu efter den 1. august 1997 at der ikke længere er mulighed for at bruge pluralisformer af verber i den officielle danske retskrivning!

Sprognævnet og retskrivningen

Både efter retskrivningsloven (§ 1, stk. 1-2) og sprognævnsløven (§ 1, stk. 1, og § 2, stk. 1-2) er der en nær forbindelse mellem Dansk Sprognævn og den officielle danske retskrivning. Det fastslås således i begge love at den danske retskrivning fastlægges af Dansk Sprognævn, at denne retskrivning offentliggøres i den officielle danske retskrivningsordbog, og at det er Dansk Sprognævn der redigerer og udgiver denne ordbog.

Om de retningslinjer som Dansk Sprognævn skal følge ved fastlæggelsen

af den danske retskrivning, henviser retskrivningsloven (§ 1, stk. 2) til de regler der er fastsat »i eller i medfør af« sprognævnsløven. Der sigtes her til sprognævnsløvens § 1, stk. 3, og den bekendtgørelse som kulturministeren har udstedt i medfør af lovens § 1, stk. 5, samt til lovens § 2, stk. 2-3.

Det første sted i sprognævnsløven drejer sig om grundlaget for nævnets arbejde i almindelighed. Det fremhæves her at nævnet i sit arbejde skal »tage hensyn til sprogets funktion som bærer af tradition og kulturel kontinuitet og som spejl af samtidens kultur og samfundsforhold«. Hvad der menes med denne meget almene og åbne formulering, er uddybet dels i de bemærkninger der ledsagede lovforslaget da det blev fremsat i Folketinget 20. november 1996, dels i Kulturministeriets bekendtgørelse om Sprognævnet (se s. 9-10).

Tradition og sprogbrug

Nøgleordene i såvel bemærkningerne til lovforslaget som bekendtgørelsen er *traditionsprincippet* og *sprogbrugsprincippet*. Det er de to hovedprincipper som Sprognævnet skal tage hensyn til i sit arbejde med sprognormeringen, herunder fastlæggelsen af retskrivningen. I bemærkningerne til lovforslaget er principperne beskrevet således:

Officiel dansk retskrivning bygger på et traditionsprincip og et sprogbrugsprincip. Efter traditionsprincippet skrives ord og ordformer i dansk i overensstemmelse med den praksis, der har været gældende siden bekendtgørelse nr. 24 af 27. februar

1892, og som er kommet til udtryk i de retskrivningsordbøger, som Dansk Sprognævn har udgivet. Efter sprogbrugsprincippet skrives ord og ordformer i dansk i overensstemmelse med den praksis, som følges i gode og sikre sprogbruges skriftlige sprogbrug. Efter traditionsprincippet ligger stavemåderne af det eksisterende ordforråd principielt fast, bortset fra justeringer som følge af sprogbrugsprincippet. Et element i traditionsprincippet er princippet om, at fremmedord, der er blevet almindelige i dansk, skrives i overensstemmelse med de regler, der gælder for oprindelig danske ord og ældre låne- og fremmedord i dansk.

Samme forklaring giver 1997-bekendtgørelsen om Sprognævnet, der dog yderligere (i § 1, stk. 3) præciserer hvilke ord traditionsprincippet skal anvendes på:

Dette princip gælder først og fremmest ord fra græsk, latin og fransk og ord dannet af græske, latinske og franske bestanddele. Ord fra andre sprog, specielt nyere ord, skrives som hovedregel i overensstemmelse med skrivemåden i det pågældende sprog eller med international praksis.

Man kan her bemærke at de to hovedprincipper altså først og fremmest er aktuelle når det drejer sig om stavning af fremmedord. Man kan ligeledes bemærke at den gamle retskrivningsbekendtgørelse fra 1892, der blev ophævet med vedtagelsen af den nye retskrivningslov,

stadig er med i kulissen som en del af grundlaget for moderne dansk retskrivning. Og man kan endelig bemærke at ord fra engelsk – der her ganske vist skjuler sig bag etiketten »ord fra andre sprog« – nu også er kommet med i retskrivningsforskrifterne, og at de i overensstemmelse med sprogbrugsprincippet som hovedregel fortsat skal skrives på samme måde som i engelsk.

Præciserede beføjelser

Sprognævnens lovens § 2, stk. 2-3, afstikker rammerne for Sprognævnets ret til at lave ændringer i Retskrivningsordbogen – og altså dermed i den officielle retskrivning. Det anføres her at nævnet på egen hånd – uden at spørge – kan »foretage ændringer og ajourføringer af ikkeprincipiel karakter«. Ændringer »af principiel karakter« skal derimod først godkendes af kulturministeren, der inden en evt. godkendelse skal forelægge sagen for undervisningsministeren.

Hvad man skal forstå ved »ændringer af ikkeprincipiel karakter« og »ændringer af principiel karakter«, forklares ikke i selve loven. Men også her er der hjælp at hente i bemærkningerne til lovforslaget. Det fremgår her at man ved »ændringer af principiel karakter« forstår mere gennemgribende eller systematiske ændringer, og som eksempler nævnes:

forslag til indførelse af ny tegnsætning, afskaffelse af stumme h'er og d'er, genindførelse af store bogstaver i navneord, konsekvent fordansking af fremmedords stavning eller ændring af endelsen »tion«/»sion« til

»sjon« eller endelsen »ium« til »ie« (i fx gymnasium og planetarium).

Om de ikkeprincipielle ændringer oplyses det i bemærkningerne at Sprognævnet efter loven vil få »bemyndigelse til at foretage justeringer af enkeltords stave-måde og bøjningsformer og ændringer, der ikke er gennemgribende eller systematiske«.

Det er nyt at det nu udtrykkeligt står i bestemmelserne for Sprognævnet at nævnets beføjelser mht. retskrivningsændringer afhænger af om ændringerne er af principiel karakter eller ej. Og det er også nyt at der nu gives eksempler på hvad man skal forstå ved principielle ændringer, således at grænsen mellem tilladelige og ikketilladelige ændringer nu tegner sig relativt klart. Men i øvrigt er der tale om en skelnen og et princip som også har været anerkendt i det hidtidige samarbejde mellem Sprognævnet og nævnets ministerium, og som nævnet også har lagt til grund ved redaktionen af 1. udgave af *Retskrivningsordbogen* fra 1986.

Retskrivning for flere

Den officielle danske retskrivning var til at begynde med skolens retskrivning. Det var den retskrivning som skulle bruges i undervisningen i skolerne og ved prøver og eksamener. Siden 1948 har også statstjenesten skullet følge denne retskrivning. Og med retskrivningsloven fra 1997 er kredsen af personer der er forpligtede til at bruge den officielle retskrivning, udvidet yderligere.

Retskrivningen skal nu – ud over af skolen – følges af »alle dele af den of-

fentlige forvaltning, af Folketinget og myndigheder med tilknytning til Folketinget samt af domstolene«. Det uddybes i bemærkningerne til lovforslaget, der bl.a. præciserer at den officielle retskrivning »foruden forvaltningsmyndigheder inden for statstjenesten« nu også omfatter »den kommunale og amtskommunale forvaltning«.

Kommunerne mv. har altså måttet sige farvel til deres hidtidige ret til at skrive som de ville. Men eftersom de – ligesom i øvrigt privatpersoner og private virksomheder – i praksis har følt samme forpligtelse over for *Retskrivningsordbogen* som de dele af befolkningen der skulle følge den, er der tale om en ændring der næppe vil blive registreret rundt om på rådhus og amtsgårde.

Sprognævnets struktur

Sprognævnets struktur er behandlet i sprognævnslovens kapitel 2 (§ 4-8). Det bestemmes her at nævnet består af et repræsentantskab med indtil 30 medlemmer, et arbejdsudvalg med indtil 9 af repræsentantskabets medlemmer og et forsknings- og informationsinstitut med et ansat personale.

I decembernummeret af *Nyt fra Sprognævnet* giver vi en mere nærmere oversigt over Sprognævnets opbygning med oplysninger om navnene på nævnets medlemmer og på de institutioner de repræsenterer.

Henrik Galberg Jacobsen (f. 1944) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

Retskrivningsloven

Lov nr. 332 af 14.5.1997 om dansk retskrivning. Trykt i *Lovtidende A*, s. 1521.

Lov om dansk retskrivning

VI MARGRETHE DEN ANDEN, af Guds Nåde Danmarks Dronning, gør vitterligt:

Folketinget har vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov:

§ 1.

Dansk retskrivning fastlægges af Dansk Sprognævn og offentliggøres i Dansk Sprognævns retskrivningsordbog.

Stk. 2. Ved fastlæggelsen af dansk retskrivning følger Dansk Sprognævn de regler, der er fastsat i eller i medfør af lov om Dansk Sprognævn.

§ 2.

Dansk retskrivning skal følges af alle dele af den offentlige forvaltning, af Folketinget og myndigheder med tilknytning til Folketinget samt af domstolene. Det samme gælder ikkeoffentlige uddannelsesinstitutioner, som modtager dækning af driftsomkostningerne på halvdelen eller mere, og private og selvejende skoler, hvor børn opfylder undervisningspligten.

Stk. 2. Undervisningsministeren kan fastsætte nærmere regler om undtagelse af visse skoler og andre uddannelsesinstitutioner under Undervisningsministeriet og kan endvidere efter aftale med

vedkommende minister fastsætte nærmere regler om undtagelse af skoler og andre uddannelsesinstitutioner under andre ministerier.

Stk. 3. Undervisningsministeren kan fastsætte nærmere regler om, at en eller flere mulige retskrivningsformer, f.eks. stave- og tegnsætningsformer, skal foretrækkes i særlige sammenhænge.

§ 3.

Loven træder i kraft den 1. august 1997.

Stk. 2. Følgende bekendtgørelser ophæves:

- 1) Bekendtgørelse nr. 23 af 27. februar 1892 fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.
- 2) Bekendtgørelse nr. 24 af 27. februar 1892 fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.
- 3) Bekendtgørelse nr. 128 af 22. marts 1948 om ændringer i retskrivningen.
- 4) Bekendtgørelse nr. 19 af 8. februar 1995 om retskrivningen.

§ 4.

Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland.

Givet på Christiansborg Slot, den 14. maj 1997

Under Vor Kongelige Hånd og Segl

MARGRETHE R.

/Ole Vig Jensen

Sprognævnsløven

Lov nr. 320 af 14.5.1997 om Dansk Sprognævn. Trykt i Lovtidende A, s. 1497-98.

Lov om Dansk Sprognævn

VI MARGRETHE DEN ANDEN, af Guds Nåde Danmarks Dronning, gør vitterligt:

Folketinget har vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov:

Kapitel 1

Dansk Sprognævns opgaver

§ 1.

Dansk Sprognævn har til opgave at følge det danske sprogs udvikling, at give råd og oplysninger om det danske sprog og at fastlægge den danske retskrivning.

Stk. 2. Sprognævnet skal

1. indsamle nye ord, ordforbindelser og ordanvendelser, herunder forkortelser,
2. besvare sproglige spørgsmål fra myndigheder og offentligheden om det danske sprogs bygning og brug, herunder give vejledning i stavning og udtale af udenlandske navne,
3. udgive skrifter om dansk sprog, navnlig vejledninger i brugen af modersmålet, og samarbejde med terminologiorganer, ordbogsredaktioner og offentlige institutioner, der auto-

riserer eller registrerer stednavne, personnavne og varenavne.

Stk. 3. Dansk Sprognævn skal arbejde på videnskabeligt grundlag. I sit arbejde skal nævnet tage hensyn til sprogets funktion som bærer af tradition og kulturel kontinuitet og som spejl af samtidens kultur og samfundsforhold.

Stk. 4. I sager, som vedrører forholdet til andre sprog, forhandler nævnet med tilsvarende organer i de pågældende lande. Nævnet skal især samarbejde med sprognævn og tilsvarende organer i Norden.

Stk. 5. Kulturministeren fastsætter nærmere regler om grundlaget for Sprognævnets virksomhed.

§ 2.

Dansk Sprognævn redigerer og udgiver den officielle danske retskrivningsordbog. Heri offentliggøres den af nævnet fastlagte retskrivning.

Stk. 2. I forbindelse med udgivelse af nye udgaver af retskrivningsordbogen kan nævnet på egen hånd foretage ændringer og ajourføringer af ikkeprincipiel karakter.

Stk. 3. Ændringer af principiel karakter kræver godkendelse af kulturministeren efter indhentet udtalelse fra undervisningsministeren.

§ 3.

Sprognævnet udsender hvert år en beretning om arbejdet. I beretningen eller på anden måde offentliggør nævnet mindst én gang om året et udvalg af de udtalelser, som det har afgivet i årets løb.

Kapitel 2

Dansk Sprognævns struktur

§ 4.

Dansk Sprognævn består af et repræsentantskab, et arbejdsudvalg og et forsknings- og informationsinstitut.

§ 5.

Repræsentantskabet træder sammen mindst én gang om året. Ved årsmødet, som holdes snarest muligt efter regnskabsårets udgang, forelægger formanden regnskabet og en beretning om arbejdet i det forløbne år samt forslag til en aktivitetsplan for det kommende år. Regnskab, beretning og aktivitetsplan skal godkendes af repræsentantskabet.

Stk. 2. Beretning og aktivitetsplan sendes derefter til Kulturministeriet.

§ 6.

Repræsentantskabet består af indtil 30 medlemmer.

Stk. 2. Kulturministeren fastsætter nærmere regler om sammensætningen af repræsentantskabet.

Stk. 3. Kulturministeren beskikker medlemmerne for 3 år ad gangen. Ingen kan beskikkes eller genbeskikkes til medlem af nævnet efter at være fyldt 70 år.

Stk. 4. Kulturministeren udpeger for 3 år ad gangen blandt repræsentantskabets medlemmer en formand og en næstformand, som tillige er formand og næstformand for det i § 7 omhandlede arbejdsudvalg. Formanden modtager et vederlag, som fastsættes af kulturministeren.

§ 7.

Arbejdsudvalget behandler løbende sager af mere principiel karakter. Udvalget består af mindst 5 og højst 9 personer, hvoraf de 2 er repræsentantskabets formand og næstformand, jf. § 6, stk. 4. De øvrige vælges af og blandt repræsentantskabets medlemmer for 3 år ad gangen.

Stk. 2. Arbejdsudvalget fastsætter selv sin forretningsorden.

§ 8.

Forsknings- og informationsinstituttet varetager det daglige forsknings-, rådgivnings- og oplysningsarbejde under ledelse af formanden. Derudover varetager instituttet sekretariatsopgaver for nævnets arbejdsudvalg og repræsentantskab.

Kapitel 3

Overgangs- og ikrafttrædelsesbestemmelser

§ 9.

Loven træder i kraft den 1. august 1997. Samtidig ophæves bekendtgørelse nr. 563 af 26. november 1981 om Dansk Sprognævn.

Stk. 2. Det første repræsentantskab beskikkes for perioden fra 1. august 1997 til 31. december 1999 i henhold til de regler, der fastsættes i medfør af § 6, stk. 2.

Givet på Christiansborg Slot, den 14. maj 1997

Under Vor Kongelige Hånd og Segl

MARGRETHE R.

/Ebbe Lundgaard

Sprognævnsbekendtgørelsen

Bekendtgørelse om Dansk Sprognævns virksomhed og sammensætning

I medfør af § 1, stk. 5, og § 6, stk. 2, i lov nr. 320 af 14. maj 1997 om Dansk Sprognævn fastsættes:

§ 1. Den retskrivning, der fastlægges af Dansk Sprognævn, og som offentliggøres i den officielle danske retskrivningsordbog, skal fastlægges i overensstemmelse med de i stk. 2-4 nævnte hovedprincipper for retskrivningen.

Stk. 2. Hovedprincipperne for dansk retskrivning er traditionsprincippet og sprogbrugsprincippet.

Stk. 3. Efter traditionsprincippet skrives ord og ordformer i dansk i overensstemmelse med den praksis, der har været gældende siden bekendtgørelse nr. 24 af 27. februar 1892, og som siden 1955 er kommet til udtryk i de retskrivningsordbøger, som Dansk Sprognævn har udgivet. Efter traditionsprincippet ligger stavemåderne af det eksisterende ordforråd principielt fast, bortset fra justeringer som følge af sprogbrugsprincippet. Et element i traditionsprincippet er princippet om, at fremmedord, der er blevet almindelige i dansk, skrives i overensstemmelse med de regler, der gælder for oprindelige danske ord og ældre låne- og fremmedord i dansk. Dette princip gælder først og fremmest ord fra græsk, latin og fransk og ord dannet af græske, latinske

og franske bestanddele. Ord fra andre sprog, specielt nyere ord, skrives som hovedregel i overensstemmelse med skrivemåden i det pågældende sprog eller med international praksis.

Stk. 4. Efter sprogbrugsprincippet skrives ord og ordformer i dansk i overensstemmelse med den praksis, som følges i gode og sikre sprogbrugerers skriftlige sprogbrug.

§ 2. Såfremt danske stednavne medtages i retskrivningsordbogen, sker dette i den form, der er fastlagt af Stednavneudvalget og autoriseret af Kulturministeriet.

Stk. 2. Såfremt der autoriseres en staveform, der adskiller sig fra den, der fremgår af retskrivningsordbogen, sker der rettelse i førstkommande oplag af retskrivningsordbogen.

Stk. 3. For stednavne, der er medtaget i retskrivningsordbogen, og som omautoriseres i bogens gyldighedsperiode, gælder det, at den gamle form forbliver korrekt ved siden af den nyautoriserede indtil næste oplag af ordbogen.

§ 3. Sager om ændringer af retskrivningen skal behandles i repræsentantskabet. Repræsentantskabet tager stilling til, om en ændring er af principiel karakter.

Stk. 2. Repræsentantskabets afgørelser træffes med almindelig stemmeflerhed. Ved stemmelighed er formandens stemme udslagsgivende.

Stk. 3. Repræsentantskabet skal orienteres om og have tilsendt alt materiale, der tilgår og behandles i arbejdsud-

valget. Repræsentantskabets medlemmer har møde- og taleret ved arbejdsudvalgets møder.

§ 4. Repræsentantskabet består af indtil 30 medlemmer. De 27 udpeges af følgende: Folketingets Informations- og Dokumentationsafdeling, Statsministeriet, Justitsministeriet, Undervisningsministeriet, Kulturministeriet, Statens Information, EU's Sprogtjenester, Stednavneudvalget, Modersmåls-Selskabet, Erhvervs sprogligt Forbund, Danmarks Radio og TV 2, Dansk Standard, Det Danske Akademi, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Dansk Forfatterforening og Danske Skønlitterære Forfattere, Dansk Journalistforbund, Dansk Skuespiller Forbund, Daneklærerforeningen, Danmarks Lærerforening, Foreningen Norden, Danske Dagblades Forening og Rektorkollegiet.

Stk. 2. Hver institution mv. udpeger 1 repræsentant, med følgende undtagelser: Rektorkollegiet udpeger 5 repræsentanter, som alle skal være sagkyndige, og hvoraf højst 2 må repræsentere samme højere læreanstalt. Daneklærerforeningen udpeger 2 repræsentanter, som skal repræsentere henholdsvis seminarierne og gymnasieskolen; Danmarks Lærerforenings repræsentant skal repræsentere folkeskolen. Dansk Forfatterforening og Danske Skønlitterære Forfattere udpeger i fællesskab 1 repræsentant. Danmarks Radio og TV 2 udpeger ligeledes i fællesskab 1 repræsentant.

Stk. 3. Når repræsentantskabet er nedsat, kan det i sin funktionstid ind-

stille højst 3 yderligere medlemmer, som enten kan være personlige medlemmer eller repræsentanter for andre institutioner end de ovenfor nævnte. Disse medlemmer udpeges af kulturministeren.

§ 5. Bekendtgørelsen træder i kraft den 20. september 1997.

Stk. 2. Det første repræsentantskab beskikkes for perioden 1. august 1997 – 31. december 1999.

Kulturministeriet, 4. september 1997

EBBE LUNDGAARD

/ Kathrine Lehmann

Rettelser til Retskrivningsordbogen

Det er svært at lave ordbøger uden fejl. Og det er heller ikke lykkedes os at sende *Retskrivningsordbogen*, 2. udgave, 1996, ud i en fejlfri version. Nogle af fejlene er allerede rettet i ordbogens 2. oplag, der nu er i handelen. Andre må vente til næste oplag.

2. oplag

I 2. oplag af *Retskrivningsordbogen* (1996) er der først og fremmest rettet nogle redaktionelle fejl eller rene trykfejl uden betydning for ordbogens rolle som facitliste for korrekt dansk retskrivning. Derudover er der foretaget følgende ændringer og tilføjelser:

Side 348: plastic|pose *ændret til* plastic|pose (*el.* plastikpose).

Side 349: plastik|pose (*el.* plasticpose) *tilføjet*.

Side 396: siksak|kurs *ændret til* siksak|kurs (*el.* zigzagkurs).

Side 396: siksak|linie *el.* siksak|linje *ændret til* siksak|linie *el.* siksak|linje (*el.* zigzaglinie *el.* zigzaglinje).

Side 516: zigzag|kurs (*el.* siksakkurs) *tilføjet*.

Side 516: zigzag|linie *el.* zigzag|linje (*el.* siksaklinie *el.* siksaklinje) *tilføjet*.

Side 525: grundlæggende ► grundliggende *el.* grundlæggende *tilføjet*.

Side 655, linje 13-14: Lørdag/Søndag *ændret til* lørdag/søndag.

Næste oplag

Nogle fejl nåede ikke at blive rettet i 2. oplag af ordbogen, men vil blive rettet i næste oplag:

Side 180, gubby -en, -er *udgår*.

Side 233, karneval: -et, -er *skal være* -(l)et, -(l)er.

Side 236, kendis: -sen, -ser *skal være* -(s)en, -(s)er.

Side 288, marskal: -en, -er *skal være* -(l)en, -(l)er.

Side 436: subwhooper *skal være* subwooper.

Side 452: terning|kast *skal være* terning|kast (*el.* terningkast).

Side 452: terning|spil *skal være* terning|spil (*el.* terningspil).

Side 578, linje 14-15: »tek-nik« *skal være* »te-knik«. (*Meningen med eksemplet er jo at vise en ukorrekt orddeling*).

Side 613, linje 18: på gr. af. *skal være* på gr. af (*uden punktum efter af*).

2 udgave eller 2. udgave?

På omslaget til nogle af de udsendte retskrivningsordbøger står der *2 udgave* – uden punktum efter 2-tallet. Denne skrivemåde skyldes en produktionsfejl, som Sprognævnet ikke har haft andel i, og den må ikke forstås sådan at det nu skulle være korrekt at lade være med at sætte punktum i den slags tilfælde.

Der skal altså stadigvæk punktum efter ordenstal skrevet med arabertal, dvs. fx *2. udgave*. Det er kun efter romertal man udelader punktummet, fx *Margrethe II* (men: *Margrethe 2.*). Se evt. nærmere i § 42.3 i Retskrivningsreglerne.

HGJ

Kunde og forretningsforbindelse

I forbindelse med en skattesag blev Sprognævnet af en restauratør bedt om at definere ordene *kunde* og *forretningsforbindelse*.

Spørgsmålet blev behandlet af Dansk Sprognævns arbejdsudvalg. Sprognævnets svar er gengivet nedenfor.

Ordet *kunde* defineres i Politikens Store Nye Nudansk Ordbog (1996) som 'en køber af en vare el. en tjenesteydelse'. Den mere omstændelige definition af samme ord i Ordbog over det Danske Sprog (bind 11, 1929) tilføjer to karakteristika, som fortjener at blive nævnt: 'person som (især: til stadighed) handler hos en købmand el. leverandør, lader arbejde udføre af en håndværker o.l. el. på anden måde giver en (næringsdrivende) jævnlig fortjeneste'.

Ordbogen tilføjer således at *kunde især* (men ikke udelukkende) bruges om en person som mere eller mindre regelmæssigt handler hos eller får arbejde udført af nogen. Den anden (og vel nok vigtigste) tilføjelse er at den der sælger varen eller tjenesteydelsen, gør det i sin egenskab af næringsdrivende. En privatperson der sælger et eller andet, vil således dårlig kunne betegne køberen som *kunde*.

Ordet *forretningsforbindelse* findes vistnok kun defineret i Ordbog over det Danske Sprog (bind 5, 1923). Definitionen lyder kort og godt: 'person som man gør forretninger med'. En mere udførlig

definition kunne lyde som følger: 'indehaver af eller repræsentant for virksomhed e.l. som man i sin egenskab af næringsdrivende (jævnlig) gør forretninger med (køber noget af eller sælger noget til, udfører arbejde for eller får udført arbejde af o.l.)'.

Sammenholder vi denne definition med det der ovenfor er anført om *kunde*, fremgår det at *forretningsforbindelse* adskiller sig fra *kunde* på to punkter: (1) *forretningsforbindelse* kan normalt kun bruges i forbindelse med handler o.l. hvor begge parter er næringsdrivende, (2) det kan både bruges om den man (som næringsdrivende) køber noget af, og den man sælger noget til.

I tilknytning til det ovenstående kan det nævnes at *forretningsforbindelse* i de tilfælde hvor det drejer sig om køb og salg af varer, især bruges i forbindelse med engroshandel, dvs. handel mellem næringsdrivende, fx handel med færdigvarer mellem fabrikant og detailhandler. Ordet *kunde* kan derimod bruges i forbindelse med både detailhandel og engroshandel, nemlig om en forbruger der køber noget hos en detailhandler, og om fx en detailhandler der køber færdigvarer hos en fabrikant.

SPØRGSMÅL OG SVAR

Genistreg

Spørgsmål: Ordet *genistreg* er efter min opfattelse et negativt ladet ord, idet jeg mener det skal opfattes ironisk. Men jeg har gang på gang lagt mærke til at medierne, specielt de elektroniske, opfatter det i positiv betydning, og den samme erfaring har jeg gjort ved at interviewe min omgangskreds, hvor det har vist sig at kun ganske få forstod det med det ironiske. Er det kommet så vidt at vi skal se helt bort fra ironien og opfatte det at have begået en *genistreg* som noget virkelig fortjenstfuldt?

Svar: Meget tyder faktisk på at den ironiske brug af *genistreg* er på retur. I Sprognævnets store samling af citater fra aviser, tidsskrifter mv. er der en del eksempler på den ikke-ironiske brug af *genistreg* – de ældste stammer fra 1978. En gennemgang af brugen af *genistreg* i Berlingske Avisdata 1996, en cd-rom der indeholder alle artikler som har været bragt i Berlingske Tidende og Weekendavisen i 1996, bekræfter at den ikke-ironiske brug er særdeles udbredt; ordet er i dette materiale i ca. 30 ud af i alt 34 eksempler brugt med bogstavelig betydning, fx

Træneren valgte – set udefra lidt overraskende – at skifte målvogter i pausen. Charlotte Birkmose havde ellers gjort det udmærket, men udskiftningen blev lidt af en *genistreg*,

idet Heidi Madsen nåede op på de helt store højder. (Berlingske Tidende 9.9.1996).

Endelig skal det nævnes at *genistreg* i Politikens Store Nye Nudanske Ordbog (1996) er defineret som 'en opfindsom handling som vidner om begavelse og taktisk tænkning'.

De har dog fuldstændig ret i at *genistreg* i mange år overvejende – eller måske næsten udelukkende – er blevet brugt ironisk. Ordet defineres i Ordbog over det Danske Sprog (bind 6, 1924) som en 'opfindsom handling der vidner om begavelse; også om ubesindig, dumdrigtig, forsoren optræden der skal vise at vedkommende er ubekymret om (føler sig hævet over) almindelig skik og brug, de borgerlige love osv.', men med den vigtige tilføjelse at ordet »nu« (dvs. i 1924) især bruges ironisk om 'dum, tåbelig optræden'. I 1. udgave af Nudansk Ordbog fra 1953 oplyses det at ordet egentlig betyder 'handling der vidner om begavelse', men at det »nu« kun bruges ironisk: *begå en genistreg* 'bære sig tåbeligt ad'. Samme oplysning finder man i ordbogens 15. udgave fra 1992. Men ordbogen har altså ikke været helt ajour på dette punkt, idet den bogstavelige brug af *genistreg* som nævnt er noget ældre end 1992.

En tidssvarende definition af *genistreg* kunne således være den ovennævnte fra Politikens Store Nye Nudansk Ordbog med en tilføjelse om at ordet af midaldrende og ældre sprogbrugere oftest bruges ironisk.

JS

Rimelig

Spørgsmål: Jeg har bemærket at ordet *rimelig* i dag bruges helt urimeligt, fx i betydningen 'temmelig' som i dette aviscitat:

NN siger, at udsendte rimelig ofte kidnappes eller tilbageholdes. (Det Fri Aktuelt 20.9.1996).

Hvad siger Sprognævnet?

Svar: De har helt ret i at ordet *rimelig* i dag meget ofte bruges med betydningen 'temmelig', fx *han er en rimelig dårlig lærer*. Betydningen af det eksempel De citerer, skulle således være at 'udsendte temmelig ofte kidnappes eller tilbageholdes'.

Imidlertid har vi en fornemmelse af at betydningen er skredet endnu længere, så *rimelig* i dag – i hvert fald i nogle sammenhænge – kan have betydningen 'meget' og således være brugt som en underdrivelse. Efter dette skulle en sætning som *han er rimelig sur* faktisk betyde 'han er meget sur'.

Da den eneste farbare vej til at få oplysning om sprogbrugen på sådan et område er at spørge folk, så har vi foranstaltet en lille spørgeskemaundersøgelse på et hold førsteårs danskstuderende ved Københavns Universitet. Skemaet er gengivet på siden overfor. Undersøgelsen gav følgende resultat:

Blandt 21 adspurgte var de 15 kvinder, 5 mænd – 1 havde ikke oplyst om sit køn – født mellem 1970 og 1977, en enkelt født 1961. Én måtte udgå af undersøgelsen pga. mangelfuld besvarelse. I øvrigt fordelte svarene sig således at 14

mente at *rimelig god* i *eksempel 1* betød 'temmelig god', 3 mente at ordet her betød 'så god som det er rimeligt at forvente', og en enkelt var af den opfattelse at udtrykket *rimelig god* enten betød 'temmelig god' eller 'rigtig god'.

Udtrykket *rimelig sur* i *eksempel 2* mente 12 betød 'meget sur', 6 tolkede det som 'temmelig sur', 1 mente at det betød 'så sur som det er rimeligt at forvente'; endelig mente samme person som var usikker i opfattelsen af *rimelig god*, at udtrykket *rimelig sur* både kunne betyde 'temmelig sur' og 'meget sur'.

I *eksempel 3* mente 13 at *rimelig fuld* betød 'meget fuld', og 7 at det betød 'temmelig fuld'.

Eksempel 4, som var det aviscitat De havde indsendt, tolkede 16 som 'temmelig ofte', 4 som 'meget ofte'.

Nogle af besvarelsene var forsynet med kommentarer, der faldt i to typer. Den ene tilkendegav at betydningen var afhængig af udtalen, således at ordet *rimelig* udtalt med eftertryk betød 'meget', i andre tilfælde 'temmelig'. Den anden gav udtryk for at *rimelig* i forbindelserne *rimelig sur* og *rimelig fuld* måtte betragtes som en slags ironiske underdrivelser og således have betydningen 'meget' hhv. *sur* eller *fuld*. Man kan tilføje at der nok er en sammenhæng mellem de to slags kommentarer idet ordet *rimelig* i den ironiske underdrivelse formentlig vil blive udtalt med eftertryk.

Konklusionen på denne lille undersøgelse er at ordet *rimelig* i forbindelse med adjektiv eller adverbium af de fleste unge bruges i betydningen 'temmelig', i visse (ironiske) underdrivelser endda i betydningen 'meget'. Denne brug af *ri-*

melig kan ikke afvises som ukorrekt, men man bør være opmærksom på at den af en del, især ældre, sprogbrugere opfattes som forstyrrende eller stødende.

VS

Spørgsmål vedr. betydningen af ordet *rimelig* i forbindelse med adjektiv eller adverbium

Sæt kryds.

Eks. 1)

NN er en rimelig god foredragsholder

Betyder *rimelig god* 'så god som det er rimeligt at forvente'... 'temmelig god'... 'rigtig god'...

Eks. 2)

Han er rimelig sur

Betyder *rimelig sur* 'så sur som det er rimeligt at forvente'... 'temmelig sur'... 'meget sur'...

Eks. 3)

Han er rimelig fuld

Betyder *rimelig fuld* 'lidt fuld'... 'temmelig fuld'... 'meget fuld'...

Eks. 4)

Udsendte ingeniører kidnappes eller tilbageholdes rimelig ofte

Betyder *rimelig ofte* 'temmelig ofte'... 'meget ofte'...

Det anvendte spørgeskema

Adresse og telefoner

Dansk Sprognævn
Njalsgade 80
2300 København S

Fax
31 54 03 60

Giro
6 10 17 20

Abonnement mv.
35 32 89 83

Oplysning
31 54 60 11 (direkte ledning,
mandag-fredag 10-12 og 13-15)

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Det udkommer 4 gange om året og koster 50 kr. (inkl. moms og forsendelse) for en årgang. Man kan kun tegne abonnement hos Sprognævnet.

Usignerede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

Eftertryk er tilladt når kilden angives.

Nyt fra Sprognævnet

1997/3 · september

Ordrede forhold. Om retskrivningsloven og sprognævnsløven	1
Retskrivningsloven	5
Sprognævnsløven.....	6
Sprognævnets bekendtgørelsen.....	9
Rettelser til Retskrivningsordbogen	11
Kunde og forretningsforbindelse	12
Spørgsmål og svar	13

Næste nummer udkommer i december 1997.

Ansvarshavende redaktør:
Erik Hansen

Redaktionssekretær:
Henrik Galberg Jacobsen

ISSN 0550-7332
Tryk: Bianco Luno A/S, København